

Vіta ШЕРЕМЕТ,

orcid.org/0000-0002-3207-6267

викладач кафедри музичного мистецтва

Відокремленого підрозділу «Миколаївська філія

Київського національного університету культури і мистецтв»

(Миколаїв, Україна) vita_vl@ukr.net

МУЗИЧНЕ АМАТОРСТВО В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ НАРОДНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я УКРАЇНИ НА МЕЖІ ХХ–ХХІ СТОЛІТЬ

Автор статті розглядає як наукову проблему брак досліджень музичного аматорства в сфері народного інструментального мистецтва Північного Причорномор'я України, у історичний період кінця ХХ – початку ХХІ століть. У статті проаналізовано та згруповано останні публікації з визначеної проблеми, підкреслено важливість вивчення особливостей розвитку цього жанру в зазначений історичний період. Згідно з метою статті відкрито нові факти функціонування аматорського народно-інструментального мистецтва, що є результатом пошукової роботи автора, проаналізовано процеси та узагальнено отримані дані в сфері функціонування аматорського народно-інструментального мистецтва, визначено методи дослідження.

Застосування пошукового методу дало змогу уточнити проблемні завдання, сформувати джерельну базу за темою дослідження, а також дало змогу віднайти цінні рукописи В. Кисіля, що містять опис важливих фактів існування українських переселенських традицій. Конкретно-історичний підхід до розв'язання проблеми показав зв'язок особливостей розвитку музичної народної інструментальної культури регіону на рубежі ХХ–ХХІ століть з історичними подіями цього періоду в Україні, а також з історією формування соціально-культурного простору Північного Причорномор'я як поліетнічного середовища. За допомогою компаративного підходу було виявлено спільні та відмінні риси у розвитку музичного аматорського народно-інструментального мистецтва в окремих субрегіонах Причорноморського регіону: Північній Таврії (Херсонська область), Південному Побужжжі (Миколаївська область), у Кодимичині та Українському Подунав'ї (Одеська область). Українські корінні та переселенські музичні інструментальні традиції найбільш повно представлені у Херсонській області, частково у Миколаївській області. В Одеській області найбільш потужно представлена традиційна інструментальна музика росіян, болгар, молдаван.

Отримано висновки про нерівномірний стан досліджень народної інструментальної культури в різних областях Північного Причорномор'я, різну міру збереження традицій та про активність функціонування аматорського інструментального мистецтва в кожному субрегіоні, а також про необхідність активізації польових досліджень фольклорної музики, утворення системи заходів з реконструкції та відтворення інструментального фольклору, підтримки аматорського виконавства.

Ключові слова: *музичне аматорство, народно-інструментальне мистецтво, поліетнічний простір, Північне Причорномор'я.*

Vita SHEREMET,

orcid.org/0000-0002-3207-6267

Lecturer of the Musical Art Department

Separated Subdivision of Mykolaiv Branch

of Kyiv National University of Culture and Arts

(Mykolaiv, Ukraine) vita_vl@ukr.net

MUSICAL AMATEURISM IN THE CONTEXT OF FOLK INSTRUMENTAL ART DEVELOPMENT OF THE NORTHERN BLACK SEA COAST OF UKRAINE AT THE BORDERS OF XX–XXI CENTURIES

The author of the article considers a lack of researches in the sphere of folk instrumental art of the Northern Black Sea Coast of Ukraine, in the historical period of the end of XX–XXI centuries, as a scientific problem. The last published works of the identified problem are analyzed and grouped together; the importance of the study of the development peculiarities of this genre in the mentioned historical period is emphasized. According to the article's aim, the new facts of the amateur folk instrumental art functioning are revealed, that is a result of the author's searching work, the processes are analyzed and generalized the obtained data in the sphere of amateur folk instrumental art functioning, the methods of the research are identified.

The usage of the searching method made it possible to clarify the problematic tasks, form a source base on the topic of the research, as well as to find valuable manuscripts of V. Kysil. that contain the descriptions of important facts of the Ukrainian resettlement traditions existence. The specific-historical approach to the problem solution showed the connection of the peculiarities of the musical folk instrumental culture development of the region at the borders of XX–XXI centuries with the historical events of this period in Ukraine, and also with the history of socio-cultural space formation of the Northern Black Sea Coast as a poly-ethnic environment. With the help of comparative approach, the common and distinctive features in the development of musical amateur folk instrumental art were identified in separate subregions of the Black Sea region: Northern Tavriia (Kherson region), Southern Pobuzhzhia (Mykolaiv region), near the Kodyma river and Ukrainian Danube (Odessa region). Ukrainian indigenous and migrant musical instrumental traditions are most fully represented in the Kherson region, partly in the Mykolaiv region. Ukrainian indigenous and migrant musical instrumental traditions are most fully represented in the Kherson region, partly in Mykolaiv region. The traditional instrumental music of Russians, Bulgarians and Moldavians is most strongly represented in Odessa region.

Such conclusions were obtained: about the not equable state of researches of a folk instrumental culture in different regions of the Northern Black Sea Coast, the different degree of traditions preservation and the activity of amateur instrumental art functionality in each subregion, as well as about the need for activation of the field researches of folkloric music, creation of the system of reconstruction measures and reproduction of instrumental folklore, support of the amateur performance.

Key words: musical amateurism, folk instrumental art, poly-ethnic space, the Northern Black Sea Coast.

Постановка проблеми. Кінець ХХ – початок ХХІ століть в культурі України був пов’язаний із розвитком художніх мистецтв, зокрема, народної музичної творчості у нових соціокультурних реаліях, пов’язаних із розбудовою української державності. Ще з 80-х років ХХ століття активувалась увага науковців-мистецтвознавців до регіональних досліджень, що і сьогодні сприяє розвитку музичної регіоніки у мистецтвознавчих студіях як окремої галузі фольклористики та музикознавства взагалі. Певну увагу дослідників-мистецтвознавців та фольклористів привертає й Північне Причорномор’я України як регіон із складною соціокультурною та етнокультурною картиною краю (три хвилі заселень, зовнішніх та внутрішніх переселень численних етнічних груп протягом ХVІІІ–ХХ століть (Другальов, 1997; Кабузан, 1976; Лебеденко 1998; Шкляєв 2004; Ковальова 2000), яка відобразилася у багатьох сферах духовного життя і діяльності людей. Однією з таких сфер виступає народна музична творчість, зокрема, народно-інструментальне мистецтво як жанр, у своєму аматорському та самодіяльному побутуванні, що віддзеркалює значну кількість культуротворчих та мистецьких процесів, є предметом наукових зацікавлень та на цей час є маловивченим явищем культури Причорноморського регіону.

Аналіз досліджень. Дослідження останніх десятиліть, що стосуються народної музично-інструментальної творчості Північнопричорноморського регіону України, традиційного музикування та музичної самодіяльності, окреслені рядом наукових публікацій, що здебільшого є контекстуальними відносно основної проблеми та висвітлені поодинокими статтями у періодичних виданнях.

До найбільш ґрунтовних робіт, що порушують певні питання з означеної проблеми, можна віднести збірку наукових рефератів під редакцією І. Мацієвського (Мацієвський, 1991), за матеріалами фольклорних експедицій (1991–2001) у декілька районів Херсонської області, серед основних завдань яких було виявлення та класифікація різноетнічних музичних традицій, в тому числі інструментальних. У матеріалах рефератів містяться висновки щодо побутування автохтонних та переселенських пісенних та інструментальних традицій, дається характеристика інструментарію, основним фольклорним жанрам, піднімаються питання вивчення та збереження місцевого фольклору.

Контекстуальні дослідження В. Другальова (Другальов, 1997; 2001), О. Макаренка (Макаренко, 2007; 2015), О. Лебеденка (Лебеденко, Тичина, 2002), Т. Пригаріної (Пригаріна, 1999), окремі публікації О. Гриневича (Гриневич, 2006), В. Іванова (Іванов, 1997), О. Макаренка (Макаренко, 1996; 2004), А. Саказли (Саказли, 2007) дають розуміння активності та соціокультурних рівнів побутування етнічних традицій в регіоні у ХХ столітті, місце окремих музичних традицій та аматорських форм народно-інструментальної творчості в субрегіонах Причорноморського краю (Північна Таврія (Херсонщина); Південне Побужжя (Миколаївщина); Кодимщина, Українське Подунав’я (Одещина)). Цінним, з позицій розгляду традиційного аматорського музикування, є рукопис збирача фольклору Херсонського центру народної творчості, викладача Херсонського музичного училища В. Кисіля, який здійснив декілька експедицій районами Херсонщини (1985–1988 та 1992–1997) за власною ініціативою та за допомогою О. Мурзіної – мистецтвознавця,

завідуючої кабінетом музичної фольклористики Київської державної консерваторії (назва до 1995 р.), а також групи студентів консерваторії та Херсонського музичного училища. Рукописи В. Кисіля складаються з 24 книг із розшифровками аудіозаписів фольклорних традицій та власними коментарями дослідника, які не містять висновків чи узагальнень, але відображають музичні традиції певних етногруп (Матеріали фольклорної експедиції, 1996; Кисіль, Рукопис).

Збірки науково-популярних статей О. Макаренка (Макаренко, 2007; 2015) презентують окремі дані про розвиток самодіяльної творчості у регіоні, протягом ХХ століття: утворення аматорських ансамблів народних інструментів при організаціях, клубах та підприємствах та славетного миколаївського оркестру ВУОРМ під орудою Г. Манілова, який, майже повним складом здобувши музичну освіту в Одеській консерваторії, став професійним виконавським колективом Одеської філармонії (1935 р.). Матеріали статей О. Макаренка мають здебільшого оглядовий характер і також не містять висновків чи суттєвих узагальнень.

Більш ґрунтовними публікаціями О. Макаренка є збірки наукових статей «Музичні традиції та сучасність у фольклорі південноукраїнського краю» (Макаренко, 2007), «Музичний фольклор Півдня України: динаміка функціонування» (Макаренко, 2015). Основним напрямом названих публікацій є розгляд та аналіз традиційної культури, зокрема пісенного фольклору етнічних спільнот, що заселяють регіон в контексті їх між-етнічних контактів. У статтях містяться поодинокі згадки про характер народної інструментальної творчості окремих етносів у межах розгляду традиційного побуту, обрядів, свят, що не дає цілісної картини стану народної музичної творчості, а саме аматорського музикування.

Вивчення та аналіз наведених джерел виявили відсутність спеціальних регіональних досліджень в галузі традиційної та самодіяльної народно-інструментальної творчості, яка є безпосереднім складником жанру народно-інструментального мистецтва в регіоні, віддзеркаленням соціокультурних та етнокультурних процесів, одним з генетичних джерел для розвитку академічної гілки народно-інструментального мистецтва. Конкретно-історичний підхід до вивчення історії та художньої культури Причорноморського краю, зокрема розвитку народно-інструментального мистецтва у всіх його проявах, яке є науковим зацікавленням автора, показав, що період кінця ХХ–ХХІ століть з об'єктивних причин (розбудова української державності, вплив переорієнтації

культурних, мистецьких цінностей на формування національного менталітету та етнічну самоідентифікацію особистості) став надзвичайно важливим для відродження самобутності духовної культури Північного Причорномор'я як поліетнічного регіону.

Мета статті – на основі оцінки наявних джерел відкрити нові факти функціонування та розвитку аматорського та самодіяльного народно-інструментального мистецтва, що є результатом пошукової роботи автора, а також узагальнити отримані дані та процеси, що відбувалися у зазначений історичний період в регіоні, що створить підґрунтя для подальших, більш вагомих висновків у колі вказаної проблеми.

Виклад основного матеріалу. Найбільш представленим у наукових розвідках фольклористів та дослідників народної творчості на рубежі ХХ–ХХІ століть виявився Причорноморський субрегіон Північна Таврія (Херсонщина). Результати опрацювання друкованих джерел, матеріалів експедицій та власні пошукові матеріали автора статті: записи, інтерв'ю із носіями традиції або активними пропагандистами інструментального фольклору під час свят Великодня, Івана Купала, «Новорічне перевесло», щорічного свята народної творчості до Дня Незалежності України «Обереги душі нашої», заходів для сімейного відпочинку «Стелися доле, рушниками», «Біла хата», конкурсу інструментальних колективів «Чумацький шлях», обласного фестивалю національних культур «Таврійська родина» (проводиться від 1995 р.) та багато інших заходів показали зростання активності мешканців Херсонщини у відновленні музичних традицій Таврійського краю саме з кінця ХХ століття (часів відродження національної культури та культур народів, що в різні часи заселили Таврійські степи). Велике значення для активізації та пропаганди аматорського руху, зокрема народно-інструментального музикування, на Херсонщині мала робота Херсонського обласного науково-методичного центру народної творчості, який сприяє проведенню культурно-мистецьких проектів із залученням окремих виконавців та колективів – аматорів, а також дослідницька діяльність ряду наукових фольклорних експедицій (Матеріали фольклорної експедиції, 1996; Мацієвський, 1996).

Народно-інструментальне традиційне мистецтво за своїм генезисом виступає здебільшого як синкретичний вид мистецтва, оскільки історично має в основі обрядодію, яка може супроводжуватися, окрім гри на музичних інструментах, ще співом або танцями, тому увагу в процесі дослі-

дження та виявлення особливостей функціонування жанру було приділено аналізу діяльності як аматорських суто інструментальних колективів, так і таких, де у складі є вокальна чи хореографічна група у супроводі ансамблю народних інструментів. Найбільше зацікавлення викликала діяльність таких виконавців та колективів, як ансамбль народної музики «Перебендя» с. Гола Пристань на Херсонщині (керівник Микола Безвуляк), «Олешшя» с. Кардашинка Голопристанського району (керівник Надія Зоря), гра бойківських скрипалів Петра Бутрея та Миколи Славича з с. Чернобаївка Білозерського району, які зберегли аутентичну бойківську скрипкову традицію с. Боберки Турківського району Львівської області, а також жанр коломийки.

Серед іноетнічних колективів, що представляють аматорське народно-інструментальне мистецтво, самобутніми є вокально-інструментальні колективи кримських татар «Сарибулат» Ново-троїцького району, ансамбль пісні і танцю «Лале» (у супроводі народних інструментів) с. Ново-олексіївка Генічеського району. В їх репертуарі аутентичні татарські народні мелодії, що вплетені у традиційну співогру.

Заслуговує уваги як аматорський колектив ансамбль українських народних інструментів «Венцерадо» Херсонського музичного училища під керівництвом збирача фольклору, викладача училища, автора рукописів польових досліджень музичного фольклору Херсонщини Віктора Кисіля. В інструментальному складі ансамблю – бандури, цимбали, скрипки, козобас, сопілки, окарини та інші аутентичні інструменти. Велика заслуга керівника полягає у цінності реконструкції аутентичних награвань, які є його власними записами, результатами кропіткої збирацької роботи. Разом із студентами – учасниками колективу, дослідник не тільки відтворює інструментальну музику українських переселенців, інших етнічних груп, а намагається реконструювати умови музикування, тобто певні обряди, що досі побутують або ще зовсім нещодавно побутували у Таврійських степах.

Якщо на Херсонщині представлена значна кількість компактних поселень різних етногруп (українських переселенців із Західної України: бойків (с. Чернобаївка), лемків (с. Дутчани), кримських татар (с. Новотроїцьке), шведів (с. Зміївка), росіян (с. Рубанівка), німців (с. Високопілля) та інших, які мають свої інструментальні традиції та представлені або сімейними ансамблями, або окремими виконавцями (Мацієвський, 1991), то територія Південного Побужжя (Миколаївська обл.) має більш дисперсний характер поселень,

хоча є приклади і компактного заселення найбільш чисельними етногрупами: болгарами (с. Тернівка), молдованами (с. Олександрівка, Новогригорівка), росіянами (с. Новий Буг). Певним чином представлена у традиційному музикуванні на Миколаївщині виявляється інструментальна творчість болгар та молдован, що пояснюється наявністю компактних поселень і більшим збереженням традицій, але такі колективи поодинокі. Основним жанром болгарських інструментальних награвань виступають різні типи «хоро» (круговий танець), а молдавських – «оляндра», «бетута», «хора». Оскільки Південне Побужжя більш представлене в етнічному плані дисперсними поселеннями, де основну масу людності являє українське населення (ще з часів утворення Бугського козацтва, після XV століття) (Ковальова, 2000), а також з причин меншої етнічної замкненості інструментального фольклору, порівняно з пісенним, через відсутність тексту (мовного бар'єру) відбувається активне взаємопроникнення як українських, так і іноетнічних фольклорних мелодій або їх елементів в інші інструментальні традиції, і як наслідок, виникають так звані фольклорні «новотвори» (С. Гриця). Такі процеси науково обґрунтовуються в роботах видатної дослідниці С. Грици, зокрема «Трансмісія фольклорної традиції» (Грица, 2002: 51–55). Таким чином, з'явилися приклади таких новотворів, як «Оляндра» у болгар, «Болгарската» у молдован та інші. Розвитку народних інструментальних традицій сприяє функціонування регіонального фестивалю національних культур «Дружба» (від 2004 р.), різноманітні заходи, що проводяться Миколаївським обласним центром народної творчості до громадських та християнських свят.

Одним з аматорських колективів, що функціонує при Миколаївському коледжі культури і мистецтв, є ансамбль українських народних інструментів під керівництвом Лариси Васкан. Більшу частину репертуару ансамблю складають українські народні пісні та інструментальні твори, також на основі аутентичних награвань, що були зібрані групою студентів музикантів та істориків Миколаївського університету ім. В. Сухомилинського (Миколаївського педагогічного університету до 2003) у різних куточках Південного Побужжя та окремі у Херсонщині. Проте до репертуару ансамблю сьогодні включені й авторські твори українських композиторів, обробки народних пісень та танців.

Традиційна музична культура Одещини сьогодні представлена значною кількістю аматорських колективів, які ретранслюють різноетнічні музичні традиції та функціонують при сільських

та районних клубах, центрах народної творчості. Музична народна творчість етнічних груп Одещини представлена різноманітними жанрами, зокрема хореографічними колективами у супроводі народних інструментів, вокально-інструментальними ансамблями, менше – суто інструментальними колективами. Широка етнічна палітра мешканців Українського Подунав'я та Кодимщини (Одеська обл.) також сформувалася починаючи від XVII століття за рахунок великої кількості переселенців, мігрантів з різних куточків Європи, Балкан, Уралу та інших регіонів. На цей час Одещина являє найбільшу кількість різноетнічного населення на одиницю площі у Північному Причорномор'ї (за даними перепису 1991 представлено 144 національності).

Аматорські колективи, що сьогодні намагаються берегти на теренах багатонаціональної Одещини народні традиції музикування та співу, є важливою ланкою у забезпеченні життєздатності цих традицій в умовах постійної асиміляції та інтеграції в соціокультурному житті, що зумовлено багатьма об'єктивними причинами. Найбільш цікавими представниками народного музикування та співу є: ансамбль народної музики «Троїсті музики» с. Зеленогірське, у його репертуарі українські сімейно-побутові та календарно-обрядові пісні та інструментальні награвання; дитячий фольклорний ансамбль народних інструментів «Полянка» з с. Велико-Дальницьке, який презентує українські та російські народні мелодії. Оркестр народної музики «Бесарабія» м. Ізмаїл, у репертуарі якого музика народів Південного Подунав'я: молдавські, болгарські, гагаузькі та єврейські мелодії та аранжування народних пісень, які здійснює керівник оркестру М. Дмитрієв.

Особливу увагу привертають ансамблі народних інструментів, які презентують здебільшого інструментальну потужну традицію болгар та молдаван Одещини, що підтверджує розвідки краєзнавців, культурологів, фольклористів, які констатують велику питому вагу цих етносів у загальній людності регіону. Болгарські та молдавські традиції представляють, відповідно, такі колективи, як ансамбль болгарських народних інструментів «Хоро» с. Зоря, оркестр болгарської народної музики «Чийшия» с. Городня, ансамбль молдавської народної музики «Ізвораши» с. Новосельське, ансамбль молдавських народних інструментів с. Волинське, оркестр молдавської народної музики «Дор Басарабян» с. Утконосівка.

Останній колектив («Дор Басарабян») є прикладом самобутнього суто традиційного ансамблю молдавських народних інструментів, у репертуарі

якого тільки традиційні мелодії, обрядова музика та музика для слухання. Інструментальний склад ансамблю також є традиційним для «тараків» молдавських інструментальних ансамблів. Велика заслуга керівника ансамблю Віорела Попеску полягає в кропіткому збиранні молдавського та румунського фольклору протягом останніх декількох десятиліть. З інтерв'ю із керівником стало відомо, що областями для збирання фольклору стали терени Добруджи (Молдова), Трансильванського фольклору, але на теренах Бесарабської зони (Одещина). Керівник має музичну освіту, і тому реконструкція фольклорних творів відбувається на високому рівні. В селі Утконосівка, де базується ансамбль, є люди старшого віку, що віртуозно володіють окариною, чимпоєм (місцева волинка), флуером (аналог української флюяри), скрипкою, трубою та навчають молодих музикантів – аматорів, тим самим забезпечуючи трансляцію традиції з покоління у покоління. Без участі колективу не проходить жодне народне свято: весілля, зимові обряди із аналогом українського Вертепу, свято «Пехліванул» (на другий день Трійці) із традиційною битвою місцевих силачів під спеціальні обрядові мелодії. Незвичайною прикрасою в репертуарі ансамблю є композиції із художнім свистом, яким володіє учасник ансамблю Степан Бутика (вік 72 роки). Також є в селі майстер Петро Попов (83 роки), що виготовляє саморобні скрипки.

Численні музичні фестивалі народного традиційного мистецтва, які проводяться на Одещині, сприяють збереженню національних та іноетнічних музичних традицій. Серед таких фестивалів: «Дунайська весна» (м. Ізмаїл, діє з 2003), фестиваль єврейської музики «Біла акація» (м. Одеса, діє з 80-х років XX століття), Міжнародний фестиваль гагаузької культури (м. Одеса, з 2007), «Фортеця» (м. Білгород-Дністровський, з 2006), Всеукраїнські фестивалі «Мерцишор» (Саратський р-н, з 2006), «Дністровська хвиля» (с. Сергіївка, Білгород-Дністровського р-ну, з 2005), дитячий обласний фестиваль «Сузір'я» (Тарутинський р-н, з 2006) та багато інших.

Висновки та перспективи дослідження. Завдяки пошуковій роботі, аналізу рукописів, власних записів автора, друкованих джерел, а також застосовуючи компаративний підхід в процесі вивчення джерельної бази, отримано такі висновки. Стан народного інструментального музикування у його традиційному вигляді та музичній самодіяльності у Північному Причорномор'ї знаходиться на різних рівнях побутування у культурному просторі регіону через об'єктивні умови

існування традицій (історико-культурних, географічних, демографічних, соціально-економічних, розвитку засобів масової інформації тощо). Аналіз матеріалів дозволив визначити, що головними носіями аутентичного українського та іноетнічного фольклору є окремі виконавці та аутентичні гурти, що мають у своєму репертуарі цінні зразки традиційних мелодій, зберігають традиційну манеру гри, традиційні інструментальні жанри, але незавжди мають аутентичний інструментарій; до фольклорних гуртів здебільшого входять родичі або сусіди. Традиційне народно-інструментальне мистецтво у різних субрегіонах Північного Причорномор'я досліджено нерівномірно і недостатньо, що заважає робити більш глибокі висновки, але можна констатувати, що зазначений жанр, хоча і не досить активно, але функціонує на сімейно-побутовому та громадському рівнях, розвивається у вигляді музичного «фольклоризму» (за С. Грицею). Самодіяльне інструментальне мистецтво здебільшого представлене в ансамблевих формах аматор-

ських колективів навчальних закладів, будинків культури, тощо. Проте чітко визначаються тенденції подальшого функціонування цієї гілки народно-інструментального мистецтва в умовах відродження української державності: на рубежі ХХ–ХХІ століть аматорське народно-інструментальне мистецтво отримало новий поштовх для подальшої активізації, зберігання та ретрансляції музичних етнотрадицій із більшою питомою вагою форм вторинного фольклору (сценічних реконструкцій самодіяльними колективами музичних інструментальних традицій регіону). Також надзвичайно важливим є посилення та підтримка збирацької дослідницької роботи великою кількістю фахівців та державними установами. Етнокультурна палітра Північного Причорномор'я України є надзвичайно цікавою та такою, що залишає простір для подальших мистецтвознавчих та культурологічних досліджень окремих культурно-мистецьких процесів регіону й духовних надбань культури субрегіонів Північного Причорномор'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гриневич О. В. Болгарське весілля в Тернівці. *Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження* : матеріали VI Микол. обл. краєзн. конф. Миколаїв. 2006. С.225–229.
2. Грица С. Й. Трансмісія фольклорної традиції: етномузикологічні розвідки. Київ – Тернопіль : «Астон». 2002. 227 с.
3. Другальов В. В. Історія, розвиток та сучасний стан пісенної культури і обрядів Голопристанщини: За підсумками досліджень фольклорно-етнографічних експедицій до Голопристанського району В.В.Другальов. Херсон: «Промісвіта». 2001. 140 с.
4. Другальов В. В. Про деякі аспекти взаємодії різнопереселенських музичних традицій українців на Херсонщині / Заселення півдня України: проблеми національного та культурного розвитку: наук. доповіді міжнар. наук. метод. конференції (21–24 травня 1997 р.). Херсон, 1997. Ч.2. С. 264–266.
5. Іванов В. Ф. Народна інструментальна музика південноукраїнських болгар / Фольклор Півдня України. Миколаїв, 1997. вип.1. С.31–38.
6. Кабузан В. М. Заселение Новороссии в XVIII – первой половине XIX века / ред. Л. Г. Бескровный. Москва. Наука, 1976, 307 стр.
7. Кисіль В. І. Музичний фольклор Херсонщини. Рукопис / Фонди Херсонської обл. наук. бібліотеки ім. О. Гончара. Ф. 241, Од. зб. 1–44.
8. Кушнір В. Г. Народознавство Одещини : навч. посіб. Одеса : Гермес. 1998. 245 с.
9. Лебеденко О. М., Тичина А. К. Українське Подунав'я: минуле та сучасне : навчальний посібник. Одеса «Астропринт». 2002. 203 с.
10. Ковалёва О. Ф. Чистов В. П. Очерки истории культуры Южного Прибужья от истоков до начала XX века / Книга первая: Из прошлого культурной жизни на Николаевщине. Николаев : «Тетра», 2000. 233с.
11. Макренко О. П. Миколаївське державне вище училище культури. 50 років служіння культурі 1954–2004 рр. / зб. нарисів і спогадів. Миколаїв : Видавництво «Іліон».2004, 150 с.
12. Макаренко О. П. Музична панорама Миколаївщини : збірка статей. Миколаїв. 1996. 92с.
13. Макаренко О. П. Музичні традиції та сучасність у фольклорі південноукраїнського краю : навч. посіб. Миколаїв : МДУ, 2007. 172с.
14. Макаренко О. П. Музичний фольклор Півдня України: динаміка функціонування : збірка вибр. наук. статей. Миколаїв. 2015. 195 с.
15. Матеріали фольклорної експедиції: Інструментальна музика Херсонщини / упоряд. В. Кисіль. Рукопис. Херсон : [б. в.], 1996. 52 с.
16. Мацієвський І. В. Народна інструментальна музика на Херсонщині. *Питання дослідження та збереження музичного фольклору Херсонщини* : зб. рефератів Всесоюз. наук. практ. конф. / упор. І. В. Мацієвський. Херсон, 1991. С. 105–112, 122с.
17. Пригаріна Т. В. Функціонування традиції у святковій обрядодії (на матеріалі календарної обрядовості слов'янського населення Одещини). Одеса : «Астропринт». 1999. 34с.
18. Саказли А. Д. Болгарская свадьба южной Бессарабии в 60–70-х годах XX ст. *Культурний і побутовий взаєм вплив національних меншин та українців Південної України* / за ред. М. Ф. Димитрова. Миколаїв : М. П. «Можливості Кіммерії». 2007. С.137–146.

19. Шкляев И.Н. Историческое краеведение Одесской области. Одесса 2004, студия «Негоциант», 68 с., с. 29–30.

REFERENCES

1. Hrynevych, O. V. (2006). Bolharske vesillia v Ternivtsi [Bulgarian wedding in Ternovka]. *Istoriia. Ethnografia. Kultura. Novi doslidzhennia: Materialy VI Mykol. obl. kraiezn. konf. Mykolaiv.* (pp. 225–229) [in Ukrainian].
2. Hrytsa, S. I. (2002). Transmissiia folklornoi tradytsii: etnomuzykologichni rozvidky. [Transmission of the Folklore Tradition: Ethnomusicological Intelligence]. Kyiv – Ternopil: «Aston». [in Ukrainian].
3. Druhalov, V. V. (2001). Istoriia, rozvytok ta suchasnyi stan pisennoi kultury i obriadiv Holoprystanshchyny: Za pidsumkamy doslidzhen folklorno-etnografichnykh ekspedytsii do Holoprystanskoho raionu. [History, development and current state of song culture and rituals of Goloprstan region: Based on the research of folklore-ethnographic expeditions to Goloprystansky area]. Kherson: «Prosvita». [in Ukrainian].
4. Druhalov, V. V. (1997). Pro deiakі aspekty vzaiemodii riznopereselenskykh muzychnykh tradytsii ukrainsiv na Khersonshchyni [Some aspects of interaction of ukrainian population traditions in Kherson region]. *Zaseleniia pıvdnia Ukrainy: problemy natsionalnoho ta kulturnoho rozvytku: nauk. dopovidi mizhnar. nauk. metod. konferentsii – Population of southern Ukraine: problems of national and cultural development: scientific reports of the international scientific methodological conference* (Vols 2), (pp. 264–266). Kherson. [in Ukrainian].
5. Ivanov, V. F. (1997). Narodna instrumentalna muzyka pıvdenoukrainskykh bolhar [Folk instrumental music of South Ukrainian Bulgarians]. *Folklor Pıvdnia Ukrainy – Folklore of the South of Ukraine.* (Vols 1), (pp.31–38). Mykolaiv. [in Ukrainian].
6. Kabuzan, V. M. (1976). Zaselenye Novorossyy v XVIII – pervoi poloviny XIX veka [Colonization of New Russia in XVIII – first half of XIX century] red. L. H.Beskrovnyi (Ed.). Moscow : Nauka [in Russian].
7. Kysil, V. I. (1985–1997). Muzychnyi folklor Khersonshchyny [Musical folklore of Kherson region] Rukopys [Manuscript]. *Fondy Khersonskoi oblasnoi naukovoı biblioteki imeni O. Honchara – Funds of Kherson Regional Scientific Library named after O. Gonchar.* F.241, Od.zb. 1–44 [in Ukrainian].
8. Kushnir, V. H. (1998) Narodoznavstvo Odeshchyny: navchalnyi posibnyk [Ethnography of Odessa region: Tutorial]. Odesa : Hermes. [in Ukrainian].
9. Lebedenko, O. M., Tychyna, A. K. (2002). Ukrainske Podunavia: mynule ta suchasne. Navchalnyi posibnyk. [Ukrainian Danube Region: past and present. Tutorial]. Odesa “Astroprynt”. [in Ukrainian].
10. Kovaliova, O. F. Chystov, V. P. (2000) Ocherky ystoryy kultury Yuzhnoho Prybuzhia ot ystokov do nachala XX veka [Essays on the history of the culture of the South Obuga region from its origins to the beginning of the twentieth century]. *Knyha pervaiia: Yz proshloho kulturnoi zhyzny na Nykolaevshchynе – From the past cultural life in Nikolayev region.* Nykolaev : “Tetra” [in Russian].
11. Makrenko, O.P. (2004) Mykolaivske derzhavne vyshche uchylyshche kultury. 50-rokiv sluzhinnia kulturi 1954–2004 rr. [Nikolaev State Higher School of Culture. 50 years of commitment to culture 1954-2004 biennium]. *Zbirka narysiv i spohadiv – Collection of essays and memoirs.* Mykolaiv. “Ilion”. [in Ukrainian].
12. Makarenko, O. P. (1996). Muzychna panorama Mykolaivshchyny [Musical panorama of Mykolaiv region]. *Zbirka statei – Collection of articles.* Mykolaiv [in Ukrainian].
13. Makarenko, O. P. (2007). Muzychni tradytsii ta suchasnist u folklori pıvdenoukrainskoho kraiu: navchalnyi posibnyk [Musical traditions and modernity in the folklore of the South Ukrainian region: a tutorial]. Mykolaiv : MDU [in Ukrainian].
14. Makarenko, O. P. (2015). Muzychnyi folklor Pıvdnia Ukrainy: dynamika funktsionuvannia [Musical Folklore of Southern Ukraine: dynamics of functioning]. *Zbirka vybranych naukovykh statei – Collection of selected scientific articles.* Mykolaiv [in Ukrainian].
15. Kysil, V. I. (1996) Materialy folklornoi ekspedytsii: Instrumentalna muzyka Khersonshchyny [Materials of folklore expedition: Instrumental music of Kherson region]. *Rukopys – Manuscript.* Kherson [in Ukrainian].
16. Matsiievskiy, I. V. (Eds.) (1991). Narodna instrumentalna muzyka na Khersonshchyni [Folk instrumental music in Kherson region]. *Pytannia doslidzhennia ta zberezheniia muzychnoho folkloru Khersonshchyny: zbirka referativ Vsesoiuznoi naukovoı konferentsii – The issues of research and preservation of musical folklore of Kherson region: a collection of abstracts of the All-Union Scientific and Practical Conference* (pp. 105–122) St. Petersburg [in Ukrainian].
17. Pryharina, T. V. (1999) Funktsionuvannia tradytsii u sviatkovii obriadodii (na materialı kalendarnoi obriadovosti slovianskoho naseleennia Odeshchyny). [Functioning of the tradition in festive ritual (on the material of the calendar ritual of the Slavic population of Odesa region)] Odesa. “Astroprynt”. [in Ukrainian].
18. Sakazly, A.D. (2007). Bolharskaia svadba yuzhnoi Bessaraby v 60-kh – 70-kh hodakh XX st. [Bulgarian wedding of southern Bessarabia in the 60-70s of the twentieth century]. *Kulturnyi i pobutovyi vzaiemovplyv natsionalnykh menshyn ta ukrainsiv Pıvdennoi Ukrainy – Cultural and everyday interaction of national minorities and Ukrainians in southern Ukraine.* M.F.Dymyrov (Ed.) »(pp.137–146). Mykolaiv: “Mozhlyvosti Kimmerii” [in Russian].
19. Shklyayev, Y. N. (2004). Ystorycheskoe kraevedeniye Odesshchyny [Historical study of local history of Odessa region]. Odesa. *Studiya “Nehotsyant”,* s. 29–30 [in Russian].